

‘Volwassenen moeten beter naar ons luisteren!’

Inmiddels is de wereld ruim een jaar in de ban van de coronapandemie. Zeker voor kinderen en jongeren is het een enerverende periode. Een ‘kinderstembus’ toerde door een Brabantse regio om hun verhalen te horen. Hoe ervaren kinderen de coronatijd? Wat zijn hun ideeën om uit de crisis te komen en hoe denken zij over de toekomst na corona?

Elk najaar wordt in de regio Hart van Brabant met honderden basisschoolkinderen de Internationale Kinderrechtendag gevierd. Niet alleen worden de kinderrechten gememoreerd, ook wordt deze dag aangegrepen om kinderen letterlijk een podium te bieden. ‘We willen kinderen niet alleen bewust maken van het recht op participatie, maar willen ze tijdens de kinderrechtendag ook laten oefenen hun stem te laten horen’, vertellen de jeugdparticipatie-aanjagers van het Innovatienetwerk Jeugd, dat jaarlijks tekent voor de organisatie van dit *voicing-event*. De ervaring is dat kinderen eigenlijk van nature heel goed hun stem kunnen laten horen. De moeilijkheid zit eerder bij volwassenen; dat zij werkelijk leren te luisteren naar kinderen en er samen met hen voor zorgen dat hun stemmen impact hebben. Vanwege de coronamaatregelen werd de Kinderrechtendag in dit coronajaar op een alternatieve manier gevierd. Vanuit het Fontys lectoraat Opvoeden voor de Toekomst en het Innovatienetwerk Jeugd maakten we samen met studenten pedagogiek een zesdaagse kinderrechtentour. Met een omgebouwde ‘kinderstembus’ raakten we op speelse wijze in gesprek met in totaal 73 kinderen: 50 meisjes en 23 jongens tussen de 10 en 12 jaar.

Versmolten werelden

Kinderen groeien op in vier leefwerelden: de thuiswereld, de schoolwereld, de wereld van de vrije tijd en de

online-wereld. Normaal gesproken speelt het alledaagse leven zich af in deze vier ‘opvoedmilieus’, die elk verbonden zijn met verschillende, fysieke of virtuele, plekken en verschillende mensen. Uit de verhalen van de kinderen over hoe corona hun leven veranderde, blijkt dat hun leefwerelden totaal zijn versmolten. In coronatijd zijn de schoolwereld en de vrije wereld volledig in de thuiswereld binnengedrongen, waar de online-wereld sterk de overhand kreeg. In veel gezinnen kwam ook nog de werkwereld van de ouders de thuiswereld binnen. Zo vertelde een meisje dat ze overdag steeds stil moesten zijn omdat haar moeder de hele dag vergaderingen had.

Door deze versmelting van leefwerelden werd het voor kinderen moeilijk om aan de alledaagse thuiswereld te ontsnappen. Kinderen konden niet even *escapen* naar een andere plek, zoals de schoolwereld of de wereld van de vrije tijd. Ze vertellen openhartig wat het met hen deed om hele dagen thuis te zitten – ‘We zaten de hele dag op elkaars lip, daar werd ik gek van’ – en weinig privacy te hebben – ‘Mijn kamer is verboden voor moeders tijdens het gamen’ – en niet naar school en clubjes te kunnen, om vrienden en familie te moeten missen, om geen feestjes en uitjes te hebben en vooral om geen perspectief te hebben.

Roetsjbaan

Dat kinderen de coronatijd zeer verschillend ervaren, kwam vooral naar boven bij het vertelspel ‘de emotionele

roetsjbaan', waarbij kinderen emoties mochten uitbeelden bij hun coronaverhalen. De beeldverhalen hebben we geanalyseerd aan de hand van de vier basisemoties: blij, bang, boos en bedroefd.

Zo zijn er kinderen die genoten van de rust en het fijn vonden om meer tijd met hun gezin door te brengen. 'We hebben veel meer spelletjes gedaan en ik ben meer te weten gekomen over het werk van mijn ouders.' Ook dat ze meer met hun huisdieren konden spelen, stemde veel kinderen blij. Sommige kinderen gaven aan dat ze de kinderen in de buurt beter hadden leren kennen en andere hobby's hadden ontdekt.

Maar ook waren er droefenissen, variërend van 'balen', bijvoorbeeld omdat ze in quarantaine moesten, tot 'heel verdrietig' omdat ze hun vrienden en familie, vooral opa en oma, en ook het knuffelen zo misten. Diep verdrietig waren kinderen die met ziekte en sterfgevallen te maken kregen – 'Mijn opa ging dood en we mochten geen afscheid nemen' – en kinderen van gescheiden ouders, die een keuze moesten maken bij wie ze in coronatijd het best konden wonen.

Ook boosheid werd in alle gradaties beleefd; van chagrijnig en geïrriteerd oplopend tot woedend over de thuissituatie, over het thuisonderwijs – 'Ik vond het een super chaotisch experiment' – of over activiteiten die niet konden doorgaan. Heel boos en zelfs agressief reageerden kinderen als anderen zich niet aan de maatregelen hielden: 'Ze zijn gewoon leuk aan het feesten met z'n allen, terwijl dat helemaal niet mag. Ze verpesten het voor ons! Ik was zo boos dat ik een deur doorgetrapt heb...' Kinderen zijn boos op het virus en willen dat het nu ophoudt: 'Corona moet gewoon stoppen!' Ten slotte zijn er ook angstgevoelens beleefd, variërend van bezorgdheid en stress tot shockervaringen en paniek. Kinderen zijn bang om zelf ziek te worden – 'Eerst dacht ik dat je dan iets van een zombie in je lichaam had en dat

De manier waarop kinderen en jongeren de wereld zien, verrijkt

je dan meteen doodging.' Ze zijn bezorgd om anderen te besmetten, vooral hun opa's en oma's en familieleden die in een risicogroep zitten. Daarentegen zijn er ook kinderen die onbezorgd reageren: 'Het is maar een griepje, ik ben totaal niet bang.' Een andere zorg voor sommige kinderen is dat ze achterstand oplopen op school. 'Gelukkig had ik corona in de vakantie, anders zou ik achterstand oplopen.' Juist deze smeltkroes aan emoties maakt het voor kinderen zwaar dat ze niet kunnen uitwijken naar andere leefwerelden waar ze ervaringen kunnen ventileren en zich aan anderen kunnen spiegelen. Voor de ontwikkeling van kinderen is dit juist zo belangrijk; zo vormen ze hun identiteit (Crone 2021).

Dromen

Dat kinderen veerkrachtig zijn en bruisen van creativiteit bleek vooral tijdens het 'droomspel'. Kinderen hopen dat corona snel stopt en dat er nooit meer zo'n pandemie komt. Ze zien ernaar uit dat alles weer mag, zoals knuffelen, chillen met vrienden, uitjes, feesten en samen zijn met familie. Ze denken dat strenge maatregelen en het vaccin de redding gaan zijn, maar schatten in dat corona nog wel twee jaar zal duren. Aan volwassenen hebben ze heldere boodschappen: 'Eet geen vleermuizen meer! Houd je kinderen binnen! Nodig niet te veel vrienden uit!' Ze dromen over een betere wereld na corona: een eerlijke, duurzame en kindvriendelijke wereld met respect: 'Dat

je niet een heel protest hoeft te voeren voor meer respect! Meer insecten- en bijenhôtels! Iets doen met lege grasvelden: meer skatebaantjes en voetbalveldjes! Geen discriminatie en racisme, en dat daar op school over gepraat wordt.'

Beter luisteren

De kinderrechtentour is een werkzame participatiemethodiek om het diepere verhaal en de stem van kinderen op te halen. Met deze narratieve onderzoeksmethode gaat het er niet om het zichtbare en meetbare gedrag van kinderen in kaart te brengen, maar om hun emotie- en aspiratiehouding te ontrafelen (Kooijmans 2018). We noemen dit – in lijn met wat de socioloog Hochschild (2016) *deep stories* noemt – *backstage*-werk, om emoties en overtuigingen van mensen van binnenuit beter te leren begrijpen. Dat dit geen vanzelfsprekendheid is, bleek ook regelmatig tijdens de kinderrechtentour: 'Volwassenen moeten beter naar ons luisteren!' Veel jeugdonderzoek in coronatijd is gericht op het inzichtelijk maken van de impact ervan op de huidige generatie kinderen en jongeren. Zo wordt gekeken naar leerachterstanden en studievertraging, naar het aantal meldingen bij de Kindertelefoon, naar de impact van de crisis op mentale veerkracht en fysieke gesteldheid, zoals gewichtstoename. Wat daarbij opvalt, is dat de stem van kinderen relatief weinig wordt gerepresenteerd. Vanuit kinderrechten-perspectief is het tijd voor een trendbreuk: meer investeren in jeugdparticipatie en *voicing*. Als we ons beter inleven in het diepere verhaal van kinderen en jongeren wordt niet alleen het beeld van de impact op hun alledaagse leven completer; we kunnen dan ook leren van hun innovatiekracht en creativiteit. Onderzoek wijst uit dat jeugdparticipatie op individueel niveau bijdraagt aan competentie-ontwikkeling op

allerlei gebieden – communicatief, sociaal, emotioneel, cognitief. Daarnaast is het op beleidsniveau een middel om jeugdbeleid te legitimeren en te verbeteren en heeft het op het niveau van de samenleving als neveneffect dat het democratisch burgerschap stimuleert (Stekete e.a. 2005; De Winter 2007; Saeboe 2018). De manier waarop kinderen en jongeren de wereld zien, verrijkt. De coronatijd is een uitgelezen momentum om jeugdparticipatie structureel en betekenisvol te borgen. Door de dialoog met jeugdigen aan te gaan, ontwikkelen ze *agency*: het gevoel inspraak en invloed te hebben. 'Een gelijkwaardige dialoog met kinderen binnen gemeenten is voor iedereen van grote waarde: voor kinderen en jongeren, jeugdprofessionals, beleidsmakers, bestuurders en uiteindelijk voor de hele samenleving' (De Winter in: NJi 2021, p. 6). Laten we actie hierop niet uitstellen.

Maïke Kooijmans is lector Opvoeden voor de Toekomst bij Fontys Hogeschool Pedagogiek. **Eva Saeboe** is senior aanjager jeugdparticipatie bij het Innovatienetwerk Jeugd in de regio Hart van Brabant.

Zie <https://www.fontys.nl/nieuws/resultaten-kinderrechten-tour-welke-impact-heeft-de-coronacrisis-op-kinderen-uit-de-regio-hart-van-brabant/> voor de aftermovie en infographic-resultaten van de kinderrechtentour.

Bronnen

- Crone, E., Het welzijn van jongeren is in ieders belang. *Volkskrant/opinie en debat*, 2 januari 2021
- Hochschild, A., *Strangers in their own land. Anger and mourning on the American right*. New York: The New Press, 2016
- Kooijmans, M., *Opgroeien en opvoeden in vloeibare tijden*. Tilburg: Fontys Hogeschool, 2018
- NJi, *Handreiking duurzame jongerenparticipatie*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut, 2021
- Saeboe, E., *Jongerenparticipatie in het proces van beleidvorming*. 's-Hertogenbosch: Fontys Hogeschool, 2018
- Stekete, M., J. Mak, P. van der Graaf, A. Huygen, *Jeugdparticipatie-beleid: wat levert het op? Onderzoek naar het ontwikkelen van indicatoren voor effectmeting van jeugdparticipatiebeleid*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut, 2005
- Winter, M. de, *Kinderen als medeburgers: kinder- en jeugdparticipatie als maatschappelijk opvoedperspectief*. Utrecht: De Tijdstroom, 2007

'Eet geen vleermuizen meer!'